

Kaynak gösterme / How to cite this article:

Zerey, B. S., & Çakmak, S. (2022). Yetersizlikten etkilenmiş ve tipik gelişim gösteren çocukların anne görüşleri: cinsel istismar. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 112-133. doi: 10.38122/ased.62.3

Makale Geçmişi / Article History

Alındı (Received): 22/02/2021

Kabul edildi (Accepted): 30/12/2022

Yetersizlikten Etkilenmiş ve Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Anne Görüşleri: Cinsel İstismar¹

Bekir Serhat ZEREY², Salih ÇAKMAK³

Öz: Çocuk cinsel istismarı her geçen gün büyüyen toplumsal bir sorundur. Çocuklar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler düşünüldüğünde cinsel istismardan korunma becerilerinin çocuklara kazandırılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı cinsel istismardan korunma konusunda annelerin görüşlerini incelemektir. Araştırmanın deseni, nitel araştırma modellerinden çoklu durum modeli olmuştur. Çalışma grubunu çocukları okul öncesi dönemde olan anneler oluşturmaktadır. Katılımcı grup 33 anneden oluşmaktadır. 23'ü yetersizlikten etkilenmiş (YE), 10'u tipik gelişim gösteren (TGG) çocuğa sahiptir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmış ve betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Her iki grupta yer alan annelerin çoğunluğu, çocuklarının; genital bölgelerini bildiğini, çocuklarının güvenli olmayan dokunuşlara karşı kendini koruma davranışı sergileyebileceğini ve olası bir cinsel istismarı güvendiği bir kişiye bildirebileceğini ifade etmiştir. Diğer yandan katılımcılar çocuklarının uygun ve uygun olmayan dokunuşları ayırt edemeyeceğini bildirmiştir. YE çocuğa sahip olan anneler ile TGG çocuğa sahip olan annelerin görüşleri karşılaştırıldığında YE çocukların annelerinin TGG çocuk annelerine göre güvenli olmayan dokunuşlara karşı daha korunmasız olduğu, güvenli olmayan dokunuşları ayırt etmekte daha fazla sınırlılık yaşadıkları ve cinsel istismar vakasını güvendiği bir kişiye bildirme becerisini sergilemekte daha fazla güçlük çektiklerini yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Araştırma bulguları, yetersizlikten etkilenmiş çocuk annelerinin çocuklarının cinsel istismardan korunma becerileri sergileme konusunda sınırlılık yaşadığını düşündüklerini ortaya koymuştur. Ayrıca literatür çerçevesinde tartışılan bulguların YE çocukların cinsel istismardan korunma becerileri konusunda ailelerin eğitim gereksinimleri ve müdahale programları oluşturmaya yönelik fikir verebileceği belirlenmiş ve ileri araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cinsel istismar, çocuk cinsel istismarı, istismardan korunma, ebeveyn.

Mother's View's Of Children Who Are Disabled And Typically Developed: Sexual Abuse⁴

Abstract: Child sexual abuse is a growing social problem. Considering the negative effects on children, it is necessary to teach children the skills of protection from sexual abuse. The aim of this study is to examine mothers' views on the protection skills of children from sexual abuse. This research carried out qualitatively. Thirty-three mothers who had disabled or typically developed child in preschool period participated in the study. This research is a case study. The data were collected using a semi-structured interview form. It was analyzed with the content analysis method. Most of the participants stated that their child knows his genital parts with the correct terminology, he can exhibit protective skills against unsafe touches, and can report a possible sexual abuse case to a person he trusts, but cannot recognize unsafe touches. When the opinions of the participants who disabled children and who had typically developing children were compared; It has been determined that disabled children are more vulnerable to sexual abuse involving unsafe touches, have more limitations in recognizing unsafe touches, and have more difficulty in demonstrating disclosing skills to a person they trust, compared to their typically developing peers. Based on the opinions of the participant's, it has been determined that disabled children have limitations in self protection skills for sexual abuse compared to their typically developing peers. The findings are discussed in light of the available literature. To protect disabled children from sexual abuse, family training and child-based prevention programs should be

¹ Bu araştırma, birinci yazar tarafından yapılan "Yetersizlikten Etkilenmiş ve Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Cinsel İstismardan Korunmaları Hakkında Anne Görüşlerinin İncelenmesi" isimli tez çalışmasından üretilmiştir.

² Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, serhatzerey@gmail.com

³ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, salih_cakmak@gazi.edu.tr

established and further research should be conducted for more reliable findings. Keywords: 3-5 keywords should be added here. Only the first letter of the first keyword should be capitalized, there should be a comma between the words and a period at the end. The keywords should be chosen from words that can distinguish the article from other articles. General expressions (such as prospective teachers, geography lessons) that can be taken in every study should not be chosen.

Keywords: Sexual abuse, child sexual abuse, protection from sexual abuse, parent.

Summary

Introduction

Child sexual abuse is the abusive person's use of violence, threats, or taking advantage of the child's inability to make decisions alone, to achieve sexual satisfaction with or without physical contact (WHO, 2003; American Psychology Association, 2017). Davies and Jones (2013) determined that disadvantaged situations such as mental disability, psychological disorder, learning disability, and physical inability increase the risk in terms of sexual abuse. Disabled children at a higher risk of sexual abuse compared to their normally developing peers (Akbaş et al., 2009; Balogh et al., 2001; Jones et al., 2012).

There are studies for parents to protect children from sexual abuse (Hazzard et al., 1991). Because parents are seen as the people with whom children communicate the most about sexual abuse (Jensen et al., 2005). Therefore, we can see parents as the most important and reliable source of information about the knowledge and protection skills of a preschool child on a specific issue such as sexual abuse. And the aim of this study is to examine mothers' views on the protection skills of children from sexual abuse.

Method

This study was designed as qualitative research. Data were collected through interviews. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. The descriptive analysis method was preferred in analyzing the data. In order to ensure reliability in the research, strategies of including expert review and direct citations were used.

Result's

Question 1: What are your opinions about your child's knowledge of private parts?

More than half of the participants stated that the child knows their private parts with the correct terminology. The rest of the participants stated that the child either knew their private parts with wrong terminology or partially knew the names of their private regions. Finally, it is a striking finding that all of the participants who stated that they knew their private parts with the wrong terminology had girls.

Question 2. What are your views on the protection skills your child can exhibit against sexual abuse involving physical contact?

The answers given to this question are grouped under four categories. Most of the participants stated that their child will exhibit the ability to protect against sexual abuse (saying no, shouting, getting away from the environment, etc.). The rest of the participants, most of them have disabled children, depending on the intensity of abuse of the child, the abuser being familiar / stranger, their child will either display protection skills or not, they do not have a clear view on this issue or their child will not protect themselves from sexual abuse has said. Most of them express opinions in this direction have children affected by the disability.

Question 3. What are your views on your child to distinguish between appropriate and inappropriate touches?

Most of the participants stated that their children could not distinguish between appropriate and inappropriate touching. The rate of mothers who have a child affected by the disability who expresses an opinion in this direction is quite higher than those with a child with typical development. This difference between opinions is very important. On the other hand, a small number of participants stated that their children could distinguish between appropriate and inappropriate touches.

Question 4. What are your views on your child disclosing a possible sexual abuse case?

More than half of the participants stated that the child would report a possible sexual abuse case to a trusted person. On the other hand, a significant number of participants stated that their child does not have this skill. Almost all of the participants who expressed this opinion had a child affected by the disability. A small number of participants stated that they do not have a clear idea on this issue.

Discussion and Conclusion

It is extremely important for children to know their private parts to identify sexual abuse and to know the person they trust (Kenny, Capri, Ryan & Runyon, 2008; Kenny & Wurtele, 2008; Boyle & Lutzker, 2005). In this respect, it is positive that most of the participants stated that child knew the special parts with the correct terminology. Some of the participants also stated that child know or partially know the special regions of their children with wrong terminology. This limitation in children are in line with research by Wurtele et al (Wurtele et al., 1992

Regarding protection skills against sexual abuse, it is positive that most of the participants stated that their children could demonstrate protection skills against sexual abuse. However, according to the opinions of the participants, it is seen that children affected by disability experience limitations in this regard. This has been demonstrated by other studies (Akbaş et al., 2009; Bowers Andrews & Veronen, 1993; Muccigrosso, 1991; Shindell, 1975).

Most of the participants stated that their children cannot distinguish between appropriate and inappropriate touches. This situation can be explained by the mental development stages introduced by Piaget (1963). According to Piaget, preschool children comprehend the events in one dimension. One-dimensional thinking can interfere with distinguishing between appropriate and inappropriate touches.

However, in the current study, most of the participants stated that their child can disclose sexual abuse case. On the other hand, it is observed that almost all of the participants who stated that their children did not have this skill had a disabled child. This finding is consistent with other studies (Herskowitz, Lamb & Horowitz, 2007; Hershkowitz, Lanes & Lamb, 2007).

As a result of the research, it was concluded that preschool children may experience limitations in some skills and that children affected by disability are more vulnerable than their peers with typical development.

GİRİŞ

Çocuk cinsel istismarı, birden çok tanımı bulunan bir terimdir (Barth vd., 2013; Stoltenborgh vd., 2011). Çocuk cinsel istismarı, istismarcının çocuğa fiziksel güç kullanarak, tehdit ederek ve ya çocuğun cinsel bir deneyim yaşamaya tek başına karar veremeyecek kadar küçük olmasından yararlanarak cinsel tatmin amacı taşıyan davranışlarda bulunmasıdır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2017; Dünya Sağlık Örgütü 2003). Cinsel istismar davranışlarının, çocukların gelişimi ve ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabilmektedir. Cinsel istismar; travma sonrası stres bozukluğu, düşük öz güven, depresyon, intihar eğilimi, yetişkinlik döneminde alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ve yeme bozukluğu gibi bir çok olumsuz sonuç doğurmaktadır (Browne ve Finkelhor, 1986; Putnam, 2003).

Cinsel istismar gerçekleştiği bağlama (aile içinde ya da aile dışında) ve şekline (fiziksel temas içeren/ içermeyen) bağlı olarak olarak sınıflanmaktadır (Polat, 2007). Çocuk cinsel istismarı tüm yaş, sosyoekonomik seviye ve kültürel çevreden çocukları etkileyen, yaygın olarak görülen bir problemidir

(Modelli vd., 2012). Her yıl çocukların %1'i cinsel istismarın bir türüne maruz kalmaktadır. Cinsel istismar yaygınlığının 18 yaş altındaki kız çocuklarında %12-25, erkek çocukları %8-10 oranında olduğu belirlenmiştir (Swerdnlın vd., 2007). Stoltenberg ve diğerlerinin (2011) 217 araştırmayı dâhil ederek yaptıkları meta-analiz çalışmasında yaygınlık oranını %11.8 olarak ifade edilmiştir. Türkiye'de ise lise öğrencileri ile yapılan bir araştırmada çocuk cinsel istismarı oranının %10.7 olduğu belirlenmiştir (Zoroğlu vd., 2001). 1871 öğrencinin katıldığı bir diğer araştırmada ise çocukların %11.3'ü istismarcı tarafından cinsel bölgelerine dokunulduğunu, %4.9'u ise cinsel ilişkiye zorlandığını bildirmiştir (Alikaşifoğlu vd., 2006).

Çocuk cinsel istismarı konusunda riski artıran bir takım faktörler bulunmaktadır. Cinsiyet (Deering ve Mellor, 2011), düşük akademik başarı ve zekâ (Mannion vd., 1996), anne-babanın sosyoekonomik düzeyinin düşük olması, aralarındaki ilişkilerinin sağlıklı olması, çocuğun üvey anne-babaya sahip olması (Kılıç, 2013), anne- baba tarafından çocuğa uygun bakımın sağlanamaması (Finkelhor vd., 1997) çocuğun cinsel istismara uğrama riskini artıran etkenler olarak ifade edilmektedir. Çocuğun yaşı ve yetersizlikten etkilenmiş olması da cinsel istismar riskini artırmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki tipik gelişim gösteren çocuklar, kolay yönlendirilebilmektedir. Merak duyguları oldukça yoğundur. Sevgi ve ilgiye karşı haz duyabilmekteledir. Bunlara ek olarak cinsel istismar vakasını güvendikleri bir kişiye bildirme becerisinde sınırlılık yaşayabilmekteledir (İlden-Koçkar, 2002). Söz konusu sınırlılık yapılan cinsel istismar yaygınlığı çalışmalarında da kendine göstermektedir. Finkelhor, (1984) yaptığı araştırmada cinsel istismara uğrayan çocukların %37'sinin 0-6 yaş arasındaki çocuklardan oluştuğunu bildirmiştir.

Yüksel ve Koçtürk (2020) yaptıkları çalışmada Çocuk İstismarı ve Çocuk İzleme Merkezi'ne gelen dosyaları inceleyerek okul önce dönem cinsel istismar oranını %5.98 olarak belirlemişlerdir. Cinsel istismar vakalarının ancak %10'unun tespit edilebildiği (Edgardh ve Ormstad, 2000) yaklaşık %30'unun ise resmi makamlara bildirilmediği (Finkelhor, 2009) ve ülkemizde gerçek cinsel istismar oranlarının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir (Koten, Tuğlu, ve Abay, 1996). Dolayısıyla okul öncesi dönemde bulunan çocuklar için cinsel istismar riskinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Okul öncesi dönemde bulunan çocukların halihazırda yüksek risk altında olması yetersizlikten etkilenmeleri durumunda çok daha ciddi bir boyuta ulaşması son derece mümkün görünmektedir.

Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalma risk faktörlerinden yaygın olanı yetersizlikten etkilenme durumudur. Davies ve Jones (2013), zihinsel yetersizlik, psikolojik bozukluk, öğrenme yetersizliği ve fiziksel yetersizlik gibi dezavantajlı durumların cinsel istismar açısından riski artırdığını belirlemiştir. Aktepe (2009) da en riskli grubun zihinsel yetersizliği olan çocuklar olduğunu ifade etmiştir. Yetersizlikten etkilenmiş çocukların (YE) uzun süreli bakıma

gereksinim duyması (Barron vd.,2019), ayrıştırılmış özel eğitim ortamlarda bulunması (Llewellyn vd., 2016), iletişim becerilerinde sınırlılık (Taylor vd., 2014), yeterli cinsel bilgiye sahip olmaması, uygun ve uygun olmayan dokunuşları ayırt edememesi, çocuğun cinsel istismarı bildirmesi durumunda çocuğa inanılmaması (Barron vd., 2019) bu riskin sebepleridir. YE çocukların cinsel istismardan riskini artıran bu sebepler aynı zamanda YE çocukların, tipik gelişim gösteren (TGG) akranlarına göre cinsel istismar açısından daha yüksek bir risk altında olmasına neden olmaktadır (Akbaş vd., 2009; Balogh vd., 2001; Jones vd., 2012). Yaygın görülen yetersizlikten etkilenme durumlarından zihin yetersizlik çocukları cinsel istismar açısından korunmasız kalmaktadır (Phasya ve Nyokangi, 2012). Ayrıca bağımlılık, ait olma ihtiyacı, saflık, bilgi eksikliği ve cinsel konularda bilgi eksikliği gibi özellikler de zihinsel yetersizliği olan çocukları cinsel istismar açısından daha riskli bir konuma itmekte (Wissink vd., 2012) ve sık cinsel istismara maruz kalmalarına yol açmaktadır (Reiter vd., 2007) Diğer bir yetersizlik durumu olan görme yetersizliği ise zihinsel yetersizlik ile benzer olarak cinsel istismara maruz kalmada risk oluşturan bir yetersizliktir ((Brunes ve Heir, 2018, Kvam, 2005).

Görme yetersizliği sosyal izolasyon ve bağımlı yaşama neden olması (Lane vd., 2018) ve bu durumun istismarcının YE kişi üzerinde daha kolay şekilde kontrol sağlaması (Plummer ve Findly, 2012) görme yetersizliğinden etkilenmiş bireyleri hedef haline getirmektedir. Dolayısıyla görme yetersizliği cinsel istismar riskini artırmaktadır (Krupa ve Esmail, 2010). Görme yetersizliği olan çocuklar, çocukluk döneminde gören akranlarına göre cinsel temas, özel bölgelere dokunma ve tecavüz gibi daha yüksek oranda cinsel istismara maruz kalabilmektedir (Kvam, 2005).

Hem TGG hem YE çocuklar açısından tehlike oluşturan cinsel istismar, ruhsal ve fiziksel sağlığına olumsuz etkileri (Modelli vd., 2012) göz önüne alındığında çocukların cinsel istismardan korunma becerilerinin desteklenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çocuklara yönelik cinsel istismardan korunma becerilerini içeren müdahale programlarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde bu çocukların ebeveynleri, birincil bakım verenleri olması nedeniyle önemli bilgi sağlayıcılardır (Hazzard vd., 1991). Çünkü ebeveynler, çocukların cinsellik gibi hassas konuları konuşmak için güvendiği insanların başında gelmektedir (Jensen vd., 2005). Diğer yandan cinsel istismardan korunma becerilerini desteklemek için oluşturulan müdahale programlarının uygulanmasında ebeveyn katılımı oldukça önemlidir. Çocukların cinsel istismardan korunması için ebeveynlere çeşitli görevler düşmektedir (Sanders vd., 2003). Ebeveynlerin çocuk cinsel istismarı hakkında bilgi sahibi olması bu görevlerden biridir (Mathoma vd., 2006). Ebeveynlerin sahip olduğu bilgileri çocuğuna uygun bir iletişimle sunması, çocukların cinsel istismardan korunma bilgilerini ve becerilerini güçlendirebilmektedir (Wurtele vd.,2008; Xie vd., 2016). Ayrıca cinsel istismardan koruma programlarının daha etkili olabilmesi için ebeveynlerin programlara katılım göstermesi ve

çocuklarıyla cinsel istismar hakkında konuşması gerekmektedir (Babatsikos ve Miles, 2015; Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2018b).

Okul öncesi ve okul dönemindeki çocukların ebeveynleri ile yapılan araştırmalarda TGG çocuk annelerinin çocuğu ile cinsel istismar hakkında konuştuğu, bazı ebeveynlerin çocuğunu istismarcının tanıdığı bir kişi olabileceğine söylediği, çocuklarına “hayır” deme, ortamdan uzaklaşma ve bildirme becerilerini kazandırdığı ve bu becerilerin cinsel istismardan korunma programlarında yer alması gerektiği konusunda hemfikir olduğu (Wurtele vd., 1992) çocuklarının temel eğiticisi olmak istedikleri (Elrod ve Robin, 1993), bir cinsel istismar girişiminde çocuklarının kendisini koruyabileceğini ifade ettikleri (Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2018a) belirlenmiştir. TGG çocukların ebeveynlerinin cinsel istismar konusunda bazı becerilere sahip olduğunu bildirdiklerine işaret eden bulgular olmasına karşın, cinsel istismara maruz kalma riski TGG çocuklara oranla daha yüksek olan YE çocukların annelerinin cinsel istismardan korunma hakkında görüşleri bilinmemektedir. Bu görüşlerin elde edilmesi, YE çocuğa sahip olan ve TGG çocuğa sahip olan annelerin cinsel istismara ilişkin farklılaşan veya benzeyen yönlerinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayabilir. Bu sayede cinsel istismar hakkında ebeveyn görüşleri doğrultusunda ebeveyn gereksinimleri ve müdahale programlarının şekillendirilmesinde ebeveyn katılımının boyutları hakkında ipuçları sağlayabilir. Buradan hareketle bu araştırmada YE ve TGG çocuğa sahip olan iki grup annenin çocuklarının cinsel istismardan korunma becerilerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine, katılımcılara, kullanılan araçlara ve araştırma sürecine yer verilmiştir. Çalışmanın güvenilirliği ve veri analizi hakkında bilgiler de bu başlık altında sunulmuştur. Bu araştırmanın etik kurul onayı ilgili yıllarda etik kurul onayı zorunluluğu olmaması sebebi ile bulunmamaktadır.

Araştırma Deseni

Bu çalışmanın amacı “Anneler YE ve TGG çocukların cinsel istismardan korunma becerileri hakkında ne düşünüyor?” sorusuna cevap aramaktır. Araştırmanın deseni, nitel araştırma modellerinden çoklu durum modeli olmuştur. Bu desen, birden fazla durumun (YE ve TGG çocuğa sahip olan anneler) başka bir durum içerisinde (cinsel istismardan korunma) derinlemesine incelenmesine olanak vermesi (Yin, 2009) nedeniyle seçilmiştir. Bu araştırmada çalışma grubu çocuklarının YE ve TGG olması açısından farklılık gösteren iki gruba ayrılmıştır ve bu iki grup

çalışmadaki farklı durumları oluşturmuştur. Böylece, farklı durumlar aracılığıyla analiz konusu olan annelerin cinsel istismar hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amaçlamıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 4-6 yaş arasında YE ve TGG çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Toplam katılımcı sayısı 33'tür. Katılımcıların demografik bilgileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcı Demografik Bilgileri

	Okur Yazar Değil	Kız Çocuğa Sahip Olan			Erkek Çocuğa Sahip Olan			
		İlköğretim Mezunu	Ortaöğretim	Yüksek Öğretim	Okur- Yazar Değil	İlköğretim Mezunu	Ortaöğretim	Yüksek Öğretim
YE Çocuğa Sahip Olan	1	8	2	-	-	9	3	-
TGG Çocuğa Sahip Olan		2	3	-		2	1	2
Katılımcı Yaş Ortalaması						34		
Toplam Katılımcı						33		

Çalışma grubuna dâhil edilme ölçütleri;

- Katılımcı annelerin okul öncesi dönemde bulunan YE çocuğa sahip olması,
- Katılımcı annelerin okul öncesi dönemde bulunan TGG çocuğa sahip olması,
- Çocukların görme ve zihinsel yetersizlik dışında ek bir yetersizliğin bulunmaması, TGG çocuklar için doğumdan itibaren herhangi bir bozukluk, yetersizlik veya gelişimsel gecikme şikâyetiyle bir sağlık kuruluş başvurulmamış olması,
- Katılımcıların araştırmaya katılmaya gönüllü olmasıdır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde görüşme soruları yarı yapılandırılmış, net ifadelerden uzak ve soru sıralaması esnek (Merriam ve Tisdell, 2016). Çalışmaya katılan farklı grupların görüşlerinin birlikte değerlendirilmesi söz konusu olduğu için yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Çünkü bu formlar toplanan verilerin benzerliklerinin ve farklılıklarının karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır (Metin, 2015).

Cinsellikle ilgili konular ülkemizde kaçınılan ve konuşulması tercih edilmeyen konular olarak görülmektedir (Çalışandemir vd., 2010). Bu nedenle katılımcıların kısa cevaplar vermesi veri zenginliğini olumsuz etkilemesi olasılık dahilinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların daha fazla veri sunması ve verilen kısa cevapları sondaj sorularla genişletmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir.

Görüşme sorularının oluşturulmasında TGG çocukların ebeveynlerinin cinsel istismar hakkındaki görüşlerini inceleyen araştırmalar (ör: Babatsikos, 2010; Rudolph vd., 2018a) ve cinsel istismardan korunma programlarının çocukların cinsel istismardan korunma becerileri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalardan (ör: Wurtele, 2008; Hawkins, 2013) yararlanarak oluşturulmuştur. Buradan hareketle görüşme soruları çocukların cinsel bölgelerini bilmesi, kendini koruma becerileri, güvenli olmayan dokunuşları farketme ve cinsel istismarı bildirme becerileri ile ilgili oluşturulmuştur. Toplam dört açık uçlu soru hazırlanmıştır. Oluşturulan sorular YE çocukların cinsel eğitimi konusunda biri özel eğitimci olmak üzere iki uzmanın görüşüne sunulmuştur. Sonrasında YE ve TGG çocuğa sahip olan iki katılımcı ile pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışmadan elde edilen deneyimler ışığında soruların terminolojilerden arındırılarak günlük dille sorulmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

İlk olarak araştırmacı tarafından katılımcılarla ön görüşme yapılarak çalışmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi sağlanmıştır. Çalışmaya katılım için gönüllü olan anneler görüşme için hazırlanmış odaya davet edilmiştir. Burada çalışmaya katılım onayı ile ilgili form tanıtılmış ve bu çekilme hakkı, görüşmenin ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi ve verilerin gizli kalması ile ilgili bilgilendirme sağlanarak çalışma katılım formu tüm katılımcılara imzalatılmıştır. Bu aşamadan sonra görüşmelere başlanmıştır. Görüşmelerin tamamı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sorumlu yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşmeye devam etmek istemeyen bir katılımcı çalışmadan çekilmiş ve bu katılımcının verileri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Yapılan görüşmelerin süresi 17 ile 42 dakika arasında değişkenlik göstermiştir. Görüşmelerin başlangıcında katılımcıların utangaç ve çekingen oldukları, sorulara kısa yanıtlar verdikleri gözlenmiştir. İlerleyen dakikalarda araştırmanın amacına ve içeriğine aşina olan katılımcıların daha rahat bir şekilde kendilerini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun üzerine görüşmenin başlangıcında sorulan sorulara tekrar dönülerek katılımcıların cevaplarını genişletmesi sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi; verileri bir başlık altında toplayarak, azaltarak ve katılımcıların söylediklerini yorumlayarak anlamlı bir hale getirmektedir (Merriam ve Tisdell, 2016). Analizin temel amacı elde edilen ham verilerin düzenlenerek ve yorumlanarak okuyucuya iletilmesidir. Analizde dört aşama bulunmaktadır; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Ses kaydına alınan görüşmeler araştırmacı tarafından yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülen veriler araştırmacı tarafından okunarak araştırma soruları ve amacı doğrultusunda kodlar oluşturulmuştur. Birbiri ile benzer olan kodlar kategorize edilmiştir. Kategorilerin anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirilmesi sonucu temalar ortaya çıkmıştır. Veri analizi herhangi bir analiz programı kullanmadan yapılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda güvenirliliği sağlamak için birkaç farklı strateji bulunmaktadır. Öncelikle ses kaydının yazıya dökülmesinden sonra verilerin bağımsız bir araştırmacı tarafından kontrol edilmesi önerilmektedir (Kvale, 1996). Bu öneri doğrultusunda ses kaydı ve dökümler bağımsız bir araştırmacı ile paylaşılmış ve yapılan inceleme sonucu tespit edilen hatalar düzeltilmiştir. Ham verilerin kodlanması ve kategorizasyonu yapıldıktan sonra veriler başka bir araştırmacı tarafından da kodlanmıştır. Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konan formülle (Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100) yapılan hesaplamayla sonucu araştırmacılar arası uzlaşma yüzdesi %87 olarak belirlenmiştir. %70 ve üzeri geçerli bir değer olarak kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994).

Araştırma Etiği

Araştırma verileri yüksek lisans tezi için toplanmıştır. Araştırmalar için etik kurul izninin 2020 yılında zorunlu kılınması nedeniyle araştırmanın etik onayı bulunmamaktadır. Araştırma katılımcılarına onam formu doldurtularak; araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları, verilerin sadece araştırma için kullanılacağı, isimlerinin gizli tutulacağı ve araştırma sürecinin tamamlanmasında sonra ses kayıtlarının imha edileceği hakkında bilgilendirildikleri kayıt altına alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilecektir. Bulgular, YE ve TGG çocuğa sahip olan iki grubun görüşlerini yansıtır şekilde sunulmuştur. Böylece okuyucunun iki grup arasındaki benzerlik ve farklılıkların daha belirgin şekilde görmesi hedeflenmiştir. Ayrıca kodlama sonucu elde edilen verilerin bazı kategorilerinde kız ve erkek çocuğa

sahip olan katılımcıların görüşleri arasında önemli farklılıklar olması nedeniyle tablolarda kız ve erkek çocuğa sahip anneler olarak sunulması uygun görülmüştür. Tablolarda kategorilere ilişkin frekanslar ve sonrasında ise her kategoriye ait bir katılımcı görüşüne yer verilmiştir.

Çocuğun Genital Bölgelerini Bilmesine İlişkin Bulgular

Birinci görüşme sorusuna verilen cevapların analizi sonucunda üç farklı kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler ve frekanslar Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2

Çocuğun Genital Bölgelerini Bilmesine İlişkin Görüşler

		Çocuğum genital bölgelerini biliyor.		Çocuğum genital bölgelerini bilmiyor.		Çocuğum genital bölgelerini kısmen biliyor.	
		Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
YE çocuğa sahip anneler	f	-	13	7	-	2	1
TGG çocuğa sahip anneler	f	-	4	5	-	1	-

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcıların yarısından fazlası çocuğunun özel bölgelerini doğru terminoloji ile bildiğini ifade etmiştir. Bu yönde görüş bildiren katılımcılar çocuklarının cinsel bölgelerini; popo, pipi ve özel bölge olarak bildiğini söylemiştir. Ayşe *“Poposunu biliyor. Genelde biz ona pipi diye öğrettik pipi diye biliyor yani. Daha küçük olduğu için daha ayrıntıya girmedik şimdilik. Tabi büyüdüğünde babası karşısına alıp her şeyi anlatacak. Anlayacağı çağa geldiğinde.”* ifadesiyle çocuğunun bu konuda doğru bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan yanlış terminoloji ile bilme ve kısmen bilme yönünde görüş bildiren katılımcı sayısı da oldukça fazla görünmektedir. Bu katılımcılar çocuklarının cinsel organlarını/bölgelerini takma isimlerle (findık, kuş gibi) bildiklerini dile getirmiştir. Örneğin Fatma’nın ifadesi *“Valla gayet iyi durumda her şeyin zamanla gelişeceğini, büyüyeceğini, organlarının farklı şekil alacağını yani hepsini çok şükür kavramış durumda. Biz boncuk diye öğrettik boncuk diyoruz.”* şeklinde olmuştur.

Az sayıda katılımcı ise çocuklarının erkek ve kadın cinsel organlarının isimlerini birbiri ile karıştırdıklarını ya da bazılarının isimlerini bilmediğini ifade etmiştir. Hayriye görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir; *“Biliyor hani organlarını, kendi organlarını biliyor. Bazen kadında ve erkekteki organları karıştırabiliyor.”*

Bu konu kız ve erkek çocuğa sahip olan katılımcıların görüşleri arasındaki fark göze çarpmaktadır. Erkek çocuğa sahip olan katılımcıların neredeyse tamamı çocuğunun cinsel organlarını doğru terminoloji ile bildiğini düşünmektedir. Kız çocuğuna sahip olan katılımcıların hiçbirinin bu düşünceye sahip olmadığı dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer dikkat

çeken bulgu ise YE çocuğa sahip olan katılımcıların özel bölgelerin kısmen bilinmesi yönünde daha yüksek oranda görüş bildirmesidir.

Güvenli Olmayan Dokunuşlara Karşı Korunma Becerilerine İlişkin Bulgular

Çocuğun güvenli olmayan dokunmaya karşı (istismarcının çocuğun cinsel bölgelerine istismar amaçlı dokunması) karşı sergileyebileceği korunma becerilerine ilişkin bulgular Tablo 3’de sunulmuştur. Elde edilen bulgulardan dört kategori oluşturulmuştur.

Tablo 3

Güvenli Olmayan Dokunuşlara Karşı Korunma Becerilerine İlişkin Görüşler

			Güvenli olmayan dokunuşlara karşı korunma becerisi sergiler.		Bağlama göre sergileyeceği beceriler		Bu konuda net bir görüşüm yok.	Korunma becerisi sergilemez.	
			Kız	Erkek	Kız	Erkek		Kız	Erkek
YE çocuğa sahip anneler	f	6	9	2	2	-	2	1	1
TGG çocuğa sahip anneler	f	5	4	-	-	1	-	-	-

Katılımcıların çoğunluğu, çocuklarının güvenli olmayan dokunuşlara karşı “hayır” deme, ortamdaki uzaklaşma ve güvendiği kişiye bildirme gibi korunma becerilerini sergileyebileceğini söylemiştir. Fakat oransal olarak bakıldığında YE çocuğa sahip olan katılımcıların ancak yarısının bu yönde görüş bildirdiği görülmektedir. Kadriye kodlu katılımcı “*Bilmiyorum hani öyle bir şey olsa... Bağırır, çığlık atar, izin vermez, ayıp der, anne diye bağırır zaten hani biz de ona o yönelik hep uyarılarda bulunuyorum. Biri sana dokunmaya çalışırsa elini tutarsa, gidelim derse sürekli çığlık at diye hani ikazlarda bulunduğum için sürekli çığlık atar.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Çocuğunun bağala göre yani istismarcı kişinin tanıdık olup olmasına ve ya istismarın yoğunluğuna göre hareket edeceğini söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Bu yönde görüş bildiren katılımcıların tamamı YE çocuğa sahiptir. Örneğin Buket “*Hiç kimseye kendine, saçına dokundurtmaz yani. O şekilde biraz yabancıdır benim kızım. Nasıl diyeyim Eee. çok kapalı bir çocuk. Dedesi babaannesine bile şöyle bir elini falan hiç tutturmaz yani. Kızım gel seni seveyim, öpeyim dediği zaman vurmaya başlar, iter. Bir de öğretmenlerine çok sevdiği insanları kendine dokundurur.*” ifadesiyle bu yönde görüş bildirmiştir.

Bu konuda net bir görüşüm yok kategorisine dahil olan katılımcılardan biri olan Filiz’in ifadesi “*Büyük ihtimal korkar diye düşünüyorum. Bana söyler diye düşünüyorum ama bilemiyorum tabi bu çocuk yani. Acaba hani korkar da mı söylemez. Çünkü ben kızımı sürekli tembih ettiğim için kızacağımı düşünüp söyleyemeyebilir de.*” şeklindedir.

Çocuğunun cinsel istismar amaçlı güvenli olmayan dokunuşlar karşısında korunma becerisi sergilemeyeceğini bildiren katılımcıların tamamı YE çocuğa sahip olan katılımcılardan oluşmaktadır.

Zihinsel YE çocuğa sahip olan Sevda “*Ya işte hiçbir tepki vermez. Utanır sadece. Çeker kendini ama öyle bağırp çağırmaz. Öyle hani bazı kızlar olur ya bağırp çağırır. Benim kız öyle değil. Hanım hanımcık yani böyle.*” cümleleriyle görüşünü ifade etmiştir.

Çocuğun Güvenli Olmayan Dokunuşları Ayırt Etmesine İlişkin Bulgular

Katılımcılara çocuğun güvenli olmayan dokunuşları ayırt etmesine ilişkin görüşleri sorulmuş ve elde edilen bulgulardan üç farklı kategori oluşturulmuştur. Oluşan kategoriler ve frekanslar Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4

Çocuğun Güvenli Olmayan Dokunuşları Ayırt Etmesine İlişkin Görüşler

				Çocuğum güvenli dokunmayı ayırt edemez.		Çocuğum güvenli dokunmayı ayırt edebilir.		Çocuğumun bu beceriye sahip olup olmadığı konusunda kararsızım.	
				Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
YE	çocuğa	sahip	f	8	10	1	3	-	1
anneler									
TGG	çocuğa	sahip	f	2	2	2	-	2	2
anneler									

Elde edilen bulgular katılımcıların yarıdan fazlası çocuğunun güvenli olmayan dokunuşları ayırt edemeyeceğini söylemektedir. Bu yönde görüş bildiren katılımcılar çocuklarının; tanımadığı kişiler tarafından gerçekleştirilen tüm dokunuşları uygun olmayan dokunuş olarak, tanıdığı kişiler tarafından gerçekleştirilen tüm dokunuşları uygun dokunuş olarak, tüm dokunuşları uygun olmayan dokunuş olarak algılayacağını ifade etmiştir. Örneğin katılımcılardan Neşe’nin ifadesi şu şekildedir; “İşte yabancı biri olursa zaten izin vermez. Ama Allah korusun tanıdığı biri bu tür şey yapmış olsa zannetmiyorum ayırt edemez gibime geliyor. Hani onun güvendiği birisi olursa ayırt edemez gibime geliyor.”

Bunun yanında bazı katılımcılar çocuğun yaşının güvenli dokunuşların ayırt edilmesi için yeterli bir yaş olmadığını bazıları ise bariz bir cinsel istismar girişimi olmadığı sürece çocuğunun bu beceriyi sergileyemeyeceğini yani uygun ve uygun olmayan dokunuşları ayırt edemeyeceğini söylemiştir. Zahide “Edemez herhalde hocam öyle olduğu zaman. Hani ben severek ee yaptığının farkında ama karşıdakini de o şekilde düşünür yani. O da mı beni seviyor ki diye. Eder Raşit ama tam kestiremiyorum hocam.” ifadeleriyle görüşünü belirtmiştir.

Çocuğunun güvenli olmayan dokunuşları ayırt edebileceğini ifade eden katılımcıların sayısı oldukça azdır. Betül; “Birisi art niyetli kötü niyetli dokunuyorsa onu fark eder mi? Fark eder. O an tepkisini verir.” ifadesiyle çocuğunun güvenli olmayan dokunuşları ayırt edebileceğini söylemiştir. YE ve TGG çocuğa sahip olan katılımcıların görüşleri karşılaştırıldığında YE çocukların bu beceride yaşadığı sınırlılığın çok daha sık ifade edildiği görülmektedir.

Çocuğun Cinsel İstismar Olayını Güvendiği Bir Kişiy e Bildirme Becerisine Ait Bulgular

Son olarak katılımcıların çocuğunun yaşayacağı cinsel istismar olayını güvendiği bir kişiy e bildirmesine ilişkin görüşlerinden üç kategori oluşturulmuştur. Tablo 5’te kategorilere ve frekanslara yer verilmiştir.

Tablo 5

Çocuğun Cinsel İstismar Olayını Güvendiği Bir Kişiy e Bildirme Becerisine Ait Görüşler

		Çocuğum “bildirme” becerisini sergiler.		Çocuğum “bildirme” becerisini sergilemez.		Bu konuda net bir fikrim yok.	
		Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
YE çocuğ a sahip anneler	<i>f</i>	7	6	1	7	1	1
TGG çocuğ a sahip anneler	<i>f</i>	5	2	1	1	-	1

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların çoğ u çocuğunun olası bir cinsel istismar vakasını güvendiği bir kişiy e paylaşacağını ifade etmiştir. Bilge bu beceriy e ilgili şöyle söylemiştir; “*Anlatır. Hı hı anlatır. Yok yani anlatması sadece şöyle hocam; geldi anne ayıp der mesela. Ayıp diyor. Ört diyor. Anlatır. Gelip söyler öyle şeyleri de hocam.*”

Çocuğunun bu beceriy e sahip olmadığını bildiren katılımcıların sayısının da azımsanmayacak kadar fazla olduğ u görülmektedir. Bu yönde görüş bildiren katılımcılar; dil becerilerinin sınırlılığı, karakter özellikleri, utangaçlık, çekingenlik gibi nedenlerden dolayı çocuklarının olası bir cinsel istismar yaşantısının çocukları tarafından kendilerine bildirmeyeceğini düşünmektedir. Çocuklarının cinsel istismar olayını güvendiği bir kişiy e bildirme becerisinde sınırlılık yaşayacağını söyleyen katılımcıların neredeyse tamamını YE çocuğ a sahip olan katılımcılar oluşturmaktadır. Yetersizlikten etkilenmiş olmanın cinsel istismarı bildirme üzerindeki etkisi katılımcılar tarafından da vurgulanmaktadır. Ayşe bu durumu “*Evet. Zekâsından ileri geliyor. Çünkü mesela derse gidiyor dersten sonra oğlum ne yaptınız diye sorduğ umda bile cevaplamıyor. Öğretmen anlatsın diyor. Yani kendi anlatmak hiç istemez. Büyük bir ihtimal öyle olur yani. Onu da anlatmaz.*” cümleleriyle aktarmıştır.

Bazı katılımcılar da bu beceriy e ilgili net bir görüş ortaya koyamamıştır. Örneğ in Güneş kodlu katılımcı “*Anlatır diye düşünüyorum. Çocukları çünkü ben destekliyorum diyebilirim. Anlatıyorlar genelde. O şeyde de nasıl olur şüphy e korkar mı onu bilemem.*” ifadesinde bulunmuştur.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada YE ve TGG çocuğ a sahip olan annelerin cinsel istismardan korunma becerileri konusundaki görüşleri incelenmiştir. Bu bağlamda katılımcılarla görüşme yapılmıştır. Görüşmede katılımcılara kendi çocuklarının cinsel istismardan korunma becerilerine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Elde edilen veriler analiz edilerek TGG ve YE çocuğa sahip olan annelerin görüşleri incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

İstismara uğrayan çocuğun, istismar vakasını bildirmesi durumunda karşısındaki kişi tarafından anlaşılması için doğru şekilde anlaşılabilmesi için genital bölgelerini doğru terminoloji ile bilmesi gerekmektedir (Kenny ve Wurtele, 2008). Katılımcılar çocuğunun genital bölgelerini doğru terminoloji ile bildiğini, yanlış terminoloji ile bildiğini veya kısmen bildiğini ifade etmiştir. Katılımcıların yarısından fazlasına göre çocuk genital bölgelerini doğru terminoloji ile bilmektedir. Fakat katılımcıların önemli bir kısmı da çocuğunun genital bölgelerini yanlış terminoloji ile bildiğini ifade etmektedir. Bu durum alanyazındaki diğer çalışmalar tarafından desteklenmektedir. Wurtele ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi dönemde bulunan çocukların çoğunun, diğer vücut parçalarını doğru isimlerle bilmesine rağmen genital bölgelerini yanlış isimlerle bildiğini ortaya konmuştur (Wurtele vd., 1992). Çalışmanın amacı dışında dikkat çeken bir nokta ise kız çocuğa sahip olan katılımcıların neredeyse tamamının çocuğunun cinsel bölgelerini ve organlarını yanlış terminoloji ile bildiğini ifade etmesidir. Bu bulguya paralel olarak okul öncesi dönemde kadın cinsel organının doğru terminoloji ile bilinme oranının çok düşük seviyelerde olduğu diğer çalışmalar tarafından da belirlenmiştir (Kenny vd., 2008; Kenny ve Wurtele, 2008; Wurtele vd., 1992).

Yapılan görüşmelerde YE çocuğa sahip anneler, TGG çocukların annelerine göre daha fazla oranda çocuklarının genital bölgelerini karıştırdığını veya bazılarının isimlerini bilmediğini ifade etmiştir. Diğer araştırmalar da YE çocukların cinsel organlarını bilmek ve bu organların fonksiyonlarını tanımlamak için yeterli kelime dağarcığına sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Hinsburger, 1995; Mandan- Sürücü ve Akçin, 2009; Simons ve Dedroog, 2009; Wissink vd., 2015).

Fiziksel temas içeren cinsel istismar iki farklı şekilde gerçekleşebilmektedir. Birincisinde istismarcı kişi çocuğun bedenine dokunarak, ikincisinde ise çocuğu kendi bedenine dokundurarak istismar etmektedir. Bu araştırmada istismarcının çocuğa güvenli olmayan şekilde dokunması üzerine görüşme yapılmıştır. Katılımcıların çoğu çocuğunun hayır deme, fiziksel olarak karşı koyma ve güvendiği kişiye bildirme becerilerinden en az birini sergileyeceklerini ifade etmiştir. Fakat TGG çocuğa sahip olan katılımcıların neredeyse tamamı çocuğunun kendisini koruyabileceğini ifade ederken YE çocuğa sahip olan katılımcılarda bu görüş daha seyrek ifade edilmiştir. YE çocuğu olan katılımcıların çocuğunun cinsel istismardan korunma konusunda sınırlılık yaşayabileceğini söylemesi diğer çalışmalarla desteklenmektedir. Bu çalışmalarda da YE çocukların cinsel istismardan korunma becerilerini sergilemekte yetersiz olduğu belirlenmiştir (Akbaş vd., 2009; Bowers Andrews ve Veronen, 1993; Muccigrosso, 1991; Shindell, 1975). Buna ek olarak çocuğun istismarcıyı tanıyorsa cinsel istismardan korunma becerisini sergileyebileceğini veya istismarın yoğunluğuna göre vereceği tepkilerin değişeceğini ifade eden annelerin tamamının YE çocuğa sahip olması çarpıcı bir

bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar bu ifadeyle YE çocukların korunmasızlığına ilişkin bir bakış açısı sunmaktadır. Çünkü YE çocuklar muhakeme ve değerlendirme becerilerinde sınırlılık yaşamaktadır (Skarbek vd., 2009). Hal böyle iken istismarcı kişinin tanındık olması çocuğun manipüle edilmesini kolaylaştırabilir veya çocuğun cinsel istismara uğradığını farketmesine engel olabilir. Nitekim yapılan araştırmalarda da YE çocukların cinsel istismara uğradıklarının farkına varamadıkları tespit edilmiştir (Akbaş vd., 2009; Martinello, 2014). Dolayısıyla istismarcı kişiye ve istismar yoğunluğuna göre korunma becerisi sergileme sürecinde yer alan doğru kararı alma, YE çocukların cinsel istismara karşı daha korunmasız olmalarına neden olabilmektedir.

Cinsel istismardan korunmak için önemli becerilerden bir tanesi de güvenli olmayan dokunuşları ayırt etmektir. Çalışmamızda katılımcıların yarıdan fazlası çocuğunun güvenli olmayan dokunuşları ayırt edemeyeceğini, tüm dokunuşları herhangi bir değerlendirme sürecine tabi tutmadan tamamıyla iyi ya da tamamıyla kötü bir dokunuş olarak algılayacağını ifade etmiştir. Bu durum okul öncesi dönem çocuklarının zihinsel gelişim süreçleriyle açıklanabilir. Piaget (1963) göre, 2-7 yaş arasındaki çocuklar olayları tek boyutu dikkate alarak değerlendirmekte ve olayın diğer boyutlarını göz ardı etmektedir. Örneğin, üzerine sıcak su dökülen bir çocuk, üzerindeki kıyafetleri hızlı bir şekilde çıkararak ona yardım etmeye çalışan bir yetişkini kötü niyetli olarak değerlendirerek kendini korumaya çalışabilir. Bu nedenle güvenli olmayan dokunuşları ayırt etmek okul öncesi dönemde kazanılması zor bir beceri olarak değerlendirilebilir. Yapılan farklı çalışmalarda da okul öncesi dönem çocuklarının bu beceriyi sergilemekte başarısız olduğu belirlenmiştir (Ersoy ve Özkan, 2017; Wurtele ve Owens, 1997). YE çocuğa sahip olan katılımcıların TGG çocuğa sahip olanlara göre çok daha yüksek oranda çocuğunun uygun ve uygun olmayan dokunuşları ayırt edemeyeceğini ifade etmiştir. Katılımcı gruplar arasındaki bu farklılık yapılan araştırmalar tarafından desteklenmektedir. Bu araştırmalar YE çocukların eksik cinsel bilgiye sahip olduğunu (Healy vd., 2009; Isler vd., 2009), bu durumun güvenli ve güvenli olmayan dokunuşları ayırt etmelerini engellediğini ortaya koymaktadır (Kim, 2010; McGuire ve Bayley, 2011;). Çocuğunun güvenli ve güvenli olmayan dokunuşları ayırt edemeyeceğini ifade edenlerin büyük oranda YE çocuğa sahip katılımcıların olması bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

Cinsel istismarı güvenilir bir kişiye bildirme becerisi (disclosure), özellikle tekrarlayan cinsel istismarın önlenmesinde ve istismar sonrası etkileri azaltmak için gereken desteğin sunulmasında önkoşul olarak görülmektedir (Alaggia vd., 2017). Katılımcıların çoğunluğu çocuğunun bildirme becerisine sahip olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı ise çocuğunun bu beceriye sahip olmadığını söylemiştir. Cinsel istismarı bildirme becerisi, okul öncesi dönemde bulunan çocuklar için öğretilmesi en zor beceri olarak nitelendirilmektedir (London vd., 2005; Ratto ve Bogat, 1990). Çünkü bu beceri mahremiyet, cinsel istismarı fark etme, cinsel istismarı

tanımlayacak uygun kelimeleri bilme ve uygun ifade edici dil becerilerine sahip olma gibi farklı ön koşul becerileri gerektirmektedir. Nitekim çocuklar, cinsel istismar teşebbüsüne karşı korunmak için bir takım becerileri sergileyebileceklerini fakat güvendikleri bir kişiye bildirmeyeceklerini ifade etmişlerdir (Ersoy ve Özkan, 2017). Bu nedenle çocuklara cinsel istismarı bildirme becerisini öğretmenin yanında bu beceriyi sergileyebilmesi için olumlu bir aile atmosferi oluşturmak ve güvene dayalı ilişkileri inşa etmek önem kazanmaktadır.

Çocuğunun cinsel istismarı bildirme becerisine sahip olmadığını bildiren katılımcı sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Burada dikkat çeken nokta çocuğunun bildirme becerisine sahip olmadığını söyleyen katılımcıların neredeyse tamamının YE çocuğa sahip olmasıdır. Herkowitz ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmalarda da YE çocukların bildirme becerisini sergilemekte TGG akranlarına göre daha fazla sınırlılık yaşadığı belirlenmiştir (Hershkowitz vd., 2007a; Hershkowitz vd., 2007b). Cinsel istismarın farkına varma, istismar olayını hafızada tutma, güvenilir kişiyi tanımlama ve uygun şekilde ifade etme gibi son derece karmaşık ve zincirleme becerilere sahip olmak yaşanan sınırlılığın nedenleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca utangaçlık ve çekingenlik gibi katılımcılar tarafından dile getirilen durumlar cinsel istismarın ortaya çıkmasının önündeki engellerden birkaçıdır (Easton vd., 2014; McElvaney vd., 2014). Çocukların desteklenmesi ve güvene dayalı bir iletişim yaratılması çocukların cinsel istismar olayını güvendiği bir kişiye bildirmesi için bir gereklilik olarak görülmektedir (Morrison vd., 2018).

Bu araştırmada çocukların cinsel istismardan korunma becerileri hakkında katılımcı görüşleri incelenmiştir. Çocukların söz konu becerileri ile ilgili performanslarını daha doğru değerlendirmek için teknoloji tabanlı değerlendirme araçlarının geliştirilmesi, artırılmış gerçeklik gibi ileri teknolojilerin sürece dahil edilmesinin yeni gelişmelere zemin hazırlayacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak okul öncesi dönem çocuklarının cinsel istismardan korunma konusunda desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. YE çocukların bazı becerilerde TGG akranlarına göre sınırlılık yaşaması daha yoğun bir desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Elde edilen tüm veriler ışığında okul öncesi dönem çocukları için cinsel istismardan korunma programlarının oluşturulması bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Buna ek olarak okul öncesi dönemde bulunan çocukların eğitiminde son derece önemli bir yer tutan ebeveynlere gereken desteğin sağlanması önem arz etmektedir. İleri araştırmalar için; baba, öğretmen ve kardeş gibi çocuğun hayatında önemli yer tutan katılımcılarla ve farklı yöntemlerle cinsel istismar konusunda çalışmaların yapılması önerilmektedir. Cinsel istismar mağduru olan çocuklara ulaşmanın oldukça zor olduğu bilinmektedir. Araştırmaların daha nitelikli olması için verileri elinde bulunduran kurumlarının daha erişilebilir ve iş birliğine açık olması gerekmektedir.

Bu çalışma bir takım sınırlılıklar taşımaktadır. İlk olarak bir çocuğun bir beceriye sahip olup olmadığını belirlemek için en doğru yol çocuğa söz konusu beceriyi sergilemesi için fırsat verip değerlendirmektir. Yani doğal ortamda gözlemlemektir. Bir diğer sınırlılık ise katılımcıların tüm yetersizlik gruplarını temsil etmemesidir. Bu çalışmada bulgular YE ve TGG çocuğa sahip olan katılımcılardan elde edilmiştir. Hem yetersizlik türlerinin tamamının temsil edilmemesi hem de nitel araştırmaların özelliği nedeniyle bulgular genellenebilirlikten uzaktır.

KAYNAKÇA

- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Albayrak-Kaymak, D., Uysal, O., & Iltter, O. (2006). Sexual abuse among female high school students in Istanbul, Turkey. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 30(3), 247–255. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.10.012>
- American Psychology Association. (2017). *Sexual Abuse*. <http://www.apa.org/topics/sexual-abuse/>
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119.
- Alaggia, R., Collin-Vézina, D., & Lateef, R. (2019). Facilitators and Barriers to Child Sexual Abuse (CSA) Disclosures: A Research Update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 260–283. <https://doi.org/10.1177/1524838017697312>
- Babatsikos, G. (2010). Parents' knowledge, attitudes and practices about preventing child sexual abuse: a literature review. *Child Abuse Rev.*, 19: 107-129. <https://doi.org/10.1002/car.1102>
- Babatsikos, G., & Miles, D. (2015). How parents manage the risk of child sexual abuse: A grounded theory. *Journal of child sexual abuse*, 24(1), 55-76. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.981352>
- Balogh, R., Bretherton, K., Whibley, S., Berney, T., Graham, S., Richold, P., Worsley, C., & Firth, H. (2001). Sexual abuse in children and adolescents with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research : JIDR*, 45(3), 194–201. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2001.00293.x>
- Barron, I., Allardyce, S., Young, H., & Levit, R. (2019). Exploration of the Relationship between Severe and Complex Disabilities and Child Sexual Abuse: A Call for Relevant Research. *Journal of Child Sexual Abuse*, 28(7), 759-780. <https://doi.org/10.1080/10538712.2019.1645782>
- Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S., & Tonia, T. (2013). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: a systematic review and meta-analysis. *International journal of public health*, 58(3), 469-483. <https://doi.org/10.1007/s00038-012-0426-1>
- Bowers Andrews, A., & Veronen, L. J. (1993). Sexual assault and people with disabilities. *Journal of Social Work & Human Sexuality*, 8(2), 137-159. https://doi.org/10.1300/J291v08n02_08
- Bowman, R. A., Scotti, J. R., & Morris, T. L. (2010). Sexual abuse prevention: A training program for developmental disabilities service providers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(2), 119-127. <https://doi.org/10.1080/10538711003614718>
- Boyle, C. L., & Lutzker, J. R. (2005). Teaching young children to discriminate abusive from nonabusive situations using multiple exemplars in a modified discrete trial teaching format. *Journal of Family Violence*, 20(2), 55-69. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10896-005-3169-4>
- Browne, A., & Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological bulletin*, 99(1), 66-77. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.99.1.66>
- Brunes, A., & Heir, T. (2018). Sexual assaults in individuals with visual impairment: A cross-sectional study of a Norwegian sample. *BMJ Open*, 8(6), e021602. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-021602>
- Burgess, E. S., & Wurtele, S. K. (1998). Enhancing parent-child communication about sexual abuse: A pilot study. *Child abuse & neglect*, 22(11), 1167-1175. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(98\)00094-5](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(98)00094-5)
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.

- Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2010). Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 15-27.
- Davies, E. A., & Jones, A. C. (2013). Risk factors in child sexual abuse. *Journal of forensic and legal medicine*, 20(3), 146-150. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2012.06.005>
- Deering, R., & Mellor, D. (2011). An exploratory qualitative study of the self-reported impact of female-perpetrated childhood sexual abuse. *Journal of child sexual abuse*, 20(1), 58-76. <https://doi.org/10.1080/10538712.2011.539964>
- Easton, S. D., Saltzman, L. Y., & Willis, D. G. (2014). "Would you tell under circumstances like that?": Barriers to disclosure of child sexual abuse for men. *Psychology of Men & Masculinity*, 15(4), 460-469. <https://doi.org/10.1037/a0034223>
- Edgardh, K., & Ormstad, K. (2000). Prevalence and characteristics of sexual abuse in a national sample of Swedish seventeen-year-old boys and girls. *Acta paediatrica*, 89(3), 310-319. <https://doi.org/10.1080/10538710802584635>
- Elrod, J. M., & Rubin, R. H. (1993). Parental involvement in sexual abuse prevention education. *Child Abuse & Neglect*, 17(4), 527-538. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(93\)90027-3](https://doi.org/10.1016/0145-2134(93)90027-3)
- El-Shaieb, M., & Wurtele, S. K. (2009). Parents' plans to discuss sexuality with their young children. *American Journal of Sexuality Education*, 4(2), 103-115. <https://doi.org/10.1080/15546120903001357>
- Ersoy, Ö. A., & Özkan, H. K. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Cinsel İstismara İlişkin Bilgilerinin İncelenmesi: Nitel Bir Bakış. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(1), 123-139. <https://doi.org/10.30703/cije.321446>
- Finkelhor, D. (1984). *Child Sexual Abuse: New Theory And Research*. Free Press
- Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19(2), 169–194. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0035>.
- Finkelhor, D., Moore, D., Hamby, S. L., & Straus, M. A. (1997). Sexually abused children in a national survey of parents: methodological issues. *Child Abuse & Neglect*, 21(1), 1-9. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(96\)00127-5](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(96)00127-5)
- Greenspan, S. (2006). Mental retardation in the real world: Why the AAMR definition is not there yet. In H. N. Switsky & S. Greenspan (Eds.), *What is mental retardation? Ideas for an evolving disability in the 21st century* (rev. ed., pp. 165–183). American Association on Mental Retardation.
- Hallahan, D. P., Kauffman, J.M., & Pullen, P.C. (2014). *Exceptional Learners An Introduction to Special Education* 12th Edition. Pearson.
- Hazzard, A., Webb, C., Kleemeier, C., Angert, L., & Pohl, J. (1991). Child sexual abuse prevention: evaluation and one-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 15(1-2), 123-138. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(91\)90097-W](https://doi.org/10.1016/0145-2134(91)90097-W)
- Healy, E., McGuire, B. E., Evans, D. S., & Carley, S. N. (2009). Sexuality and personal relationships for people with an intellectual disability. Part I: service-user perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(11), 905-912. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2009.01203.x>
- Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Horowitz, D. (2007). Victimization of children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 629-635. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.4.629>
- Hershkowitz, I., Lanes, O., & Lamb, M. E. (2007). Exploring the disclosure of child sexual abuse with alleged victims and their parents. *Child Abuse & Neglect*, 31(2), 111-123. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.09.004>
- Hingsburger, D. (1991). *I contact: Sexuality and people with developmental disabilities*. Mountville, PA: VIDA Publishing.
- Isler, A., Tas, F., Beytut, D., & Conk, Z. (2009). Sexuality in adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and disability*, 27(1), 27-34. <https://doi.org/10.1007/s11195-009-9107-2>
- İlden Koçkar, A. (2002). Çocuk Cinsel İstismarını önleme: Stratejileri ve bundan sonraki adımlar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 24 (1), 81-83.

- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child abuse & neglect*, 29(12), 1395-1413. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.07.004>
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., Shakespeare, T., & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, 380(9845), 899-907. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60692-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60692-8)
- Kelley, S. D., & Moore, J. E. (2000). Abuse and violence in the lives of people with low vision: a national survey. *RE: view*, 31(4), 155-164.
- Kenny, M. C., & Wurtele, S. K. (2008). Preschoolers' knowledge of genital terminology: A comparison of English and Spanish speakers. *American Journal of Sexuality Education*, 3(4), 345-354. <https://doi.org/10.1080/15546120802372008>
- Kenny, M. C., Capri, V., Ryan, E. E., & Runyon, M. K. (2008). Child sexual abuse: from prevention to self-protection. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 17(1), 36-54. <https://doi.org/10.1002/car.1012>
- Kılıç, Y. (2013). *Cinsel İstismar Mağduru Olan Ve Olmayan 11 Ve 18 Yaş Arasındaki Bir Grup Kız Çocuğun Sosyo-Demografik Özellikler Ve Psikolojik Belirtiler Bakımından Karşılaştırılması [The comparison of socio-demographic characteristics and psychological symptoms in a group girl of with and without sexual abuse victims who are 11 to 18 ages]*. (Tez Numarası: 459983) [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi] . Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kim, Y. R. (2010). Personal Safety Programs for Children with Intellectual Disabilities. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(2), 312-319.
- Koten, Y., Tuğlu, C., & Abay, E. (1996). Üniversite öğrencileri arasında enest bildiriimi. *Ulusal Psikiyatri Kongresi Özet Kitabı*, 154.
- Krupa, C., & Esmail, S. (2010). Sexual health education for children with visual impairments: Talking about sex is not enough. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(6), 327-337. <https://doi.org/10.1177/0145482X1010400603>
- Kvale, S. (1994). *InterViews: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications, Inc.
- Kvam, M. H. (2005). Experiences of childhood sexual abuse among visually impaired adults in Norway: Prevalence and characteristics. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 99(1), 5-14. <https://doi.org/10.1177/0145482X0509900102>
- Llewellyn, G., Wayland, S., & Hindmarsh, G. (2016). *Disability and child sexual abuse in institutional contexts*. Sydney, Australia: Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse
- London, K., Bruck, M., Wright, D. B., & Ceci, S. J. (2008). Review of the contemporary literature on how children report sexual abuse to others: Findings, methodological issues, and implications for forensic interviewers. *Memory*, 16(1), 29-47. <https://doi.org/10.1080/09658210701725732>
- Mandan Sürücü, S., & Akçin, N. (2009). *11-17 yaş orta düzeyde zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarı algulamalarının belirlenmesi [The determination of the basic sexual knowledge and the perception of sexual abuse of the adolescent girls ages between 11-17 with moderate mental retarded]* (Tez Numarası: 250806) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi] . Yükseköğretim Ulusal Tez Merkezi.
- Manion, I. G., McIntyre, J., Firestone, P., Ligezinska, M., Ensom, R., & Wells, G. (1996). Secondary traumatization in parents following the disclosure of extrafamilial child sexual abuse: Initial effects. *Child Abuse & Neglect*, 20(11), 1095-1109. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(96\)00098-1](https://doi.org/10.1016/0145-2134(96)00098-1)
- Martinello, E. (2014). Reviewing strategies for risk reduction of sexual abuse of children with intellectual disabilities: A focus on early intervention. *Sexuality and Disability*, 32(2), 167-174. <https://doi.org/10.1007/s11195-014-9345-9>
- Mathoma, A. M., Maripe-Perera, D. B., Khumalo, L. P., Mbayi, B. L., & Seloilwe, E. S. (2006). Knowledge and perceptions of parents regarding child sexual abuse in Botswana and Swaziland. *Journal of pediatric nursing*, 21(1), 67-72. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2005.08.002>

- McCarty, L.M. (1986). Mother-child incest: characteristics of the offender. *Child welfare*, 65(5), 447-58 .
- McElvaney, R., Greene, S., & Hogan, D. (2014). To Tell or Not to Tell? Factors Influencing Young People's Informal Disclosures of Child Sexual Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(5), 928–947. <https://doi.org/10.1177/0886260513506281>
- McGuire, B. E., & Bayley, A. A. (2011). Relationships, sexuality and decision-making capacity in people with an intellectual disability. *Current opinion in psychiatry*, 24(5), 398–402. <https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e328349bbcb>
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Metin, M. (Ed.). (2015). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Metin, M., (2015). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Pegem Akademi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Modelli, M. E. S., Galvão, M. F., & Pratesi, R. (2012). Child sexual abuse. *Forensic Science International*, 217(1), 1-4. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2011.08.006>
- Morrison, S. E., Bruce, C., & Wilson, S. (2018). Children's Disclosure of Sexual Abuse: A Systematic Review of Qualitative Research Exploring Barriers and Facilitators. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(2), 176-194. <https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1425943>
- Muccigrosso, L. (1991). Sexual abuse prevention strategies and programs for persons with developmental disabilities. *Sexuality and Disability*, 9(3), 261-271. <https://doi.org/10.1007/BF01102396>
- Nunan, D., & David, N. (1992). *Research methods in language learning*. Cambridge University Press.
- Pava, W. S. (1994). Visually Impaired Persons' Vulnerability to Sexual and Physical Assault. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 88(2), 103–112. <https://doi.org/10.1177/0145482X9408800205>
- Phasha, T. N., & Nyokangi, D. (2012). School-based sexual violence among female learners with mild intellectual disability in South Africa. *Violence against women*, 18(3), 309-321. <https://doi.org/10.1177/1077801212444578>
- Piaget, J. (1963) *The origins of intelligence in children*. New York: W.W. Norton & Company
- Plummer, S.-B., & Findley, P. A. (2012). Women With Disabilities' Experience With Physical and Sexual Abuse: Review of the Literature and Implications for the Field. *Trauma, Violence, & Abuse*, 13(1), 15–29. <https://doi.org/10.1177/1524838011426014>
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269-278. <https://doi.org/10.1097/00004583-200303000-00006>
- Ratto, R., & Bogat, G. A. (1990). An evaluation of a preschool curriculum to educate children in the prevention of sexual abuse. *Journal of Community Psychology*, 18(3), 289-297. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(199007\)18:3<289::AID-JCOP2290180310>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/1520-6629(199007)18:3<289::AID-JCOP2290180310>3.0.CO;2-1)
- Reiter, S., Bryen, D. N., & Shachar, I. (2007). Adolescents with intellectual disabilities as victims of abuse. *Journal of Intellectual Disabilities*, 11(4), 371–387. <https://doi.org/10.1177/1744629507084602>
- Rose, L. M. (2020). *Prevention programs against child sexual abuse for preschool-aged children: A systematic literature review from 1980-2020* (Publication No. 1428079) [Master thesis, Jönköping University. Digitala Vetenskapliga Arkivet.
- Rounds Jr, D. L. (1996). Victimization of individuals with legal blindness: Nature and forms of victimization. *Behavioral Sciences & the Law*, 14(1), 29-40. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0798\(199624\)14:1<29::AID-BSL222>3.0.CO;2-8](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0798(199624)14:1<29::AID-BSL222>3.0.CO;2-8)
- Rudolph, J., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2018a). Parents as protectors: A qualitative study of parents' views on child sexual abuse prevention. *Child Abuse & Neglect*, 85, 28-38. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.08.016>

- Rudolph, J., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2018b). Reviewing the focus: A summary and critique of child-focused sexual abuse prevention. *Trauma, Violence, & Abuse, 19*(5), 543-554. DOI: 10.1177/1524838016675478
- Russell D, Higgins D, Posso A. Preventing child sexual abuse: A systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child Abuse & Neglect, 2020 Apr*;102:104395. DOI: 10.1016/j.chiabu.2020.104395 . PMID: 32062425
- Sanders, M. R., Cann, W., & Markie-Dadds, C. (2003). The Triple P-Positive Parenting Programme: a universal population-level approach to the prevention of child abuse. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect, 12*(3), 155-171. <https://doi.org/10.1002/car.798>
- Shindell, P. E. (1975). Sex education programs and the mentally retarded. *Journal of School Health, 45*(2), 88-90.
- Skarbek, D., Hahn, K., & Parrish, P. (2009). Stop Sexual Abuse in Special Education: An Ecological Model of Prevention and Intervention Strategies for Sexual Abuse in Special Education. *Sexuality and Disability, 27*(3), 155-164. <https://doi.org/10.1007/s11195-009-9127-y>
- Simons, J., & Dedroog, I. (2009). Body awareness in children with mental retardation. *Research in Developmental Disabilities, 30*(6), 1343-1353. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2009.06.001>
- Stoltenborgh, M., Van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child maltreatment, 16*(2), 79-101. <https://doi.org/10.1177/1077559511403920>
- Sullivan, P. M., & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect, 24*(10), 1257-1273. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(00\)00190-3](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(00)00190-3)
- Swerdlin, A., Berkowitz, C., & Craft, N. (2007). Cutaneous signs of child abuse. *Journal of the American Academy of Dermatology, 57*(3), 371-392. <https://doi.org/10.1016/j.jaad.2007.06.001>
- Taylor, J., Stalker, K., Fry, D., & Stewart, A. (2014). *Disabled children and child protection in Scotland: An investigation into the relationship between professional practice, child protection and disability*. Scottish Government.
- Topping, K. J., & Barron, I. G. (2009). School-based child sexual abuse prevention programs: A review of effectiveness. *Review of Educational Research, 79*(1), 431-463. <https://doi.org/10.3102/0034654308325582>
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitelikte bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 6*(4), 543-559.
- WHO. (2003). *Guidelines for Medicolegal Care for Victims of Sexual Violence*. World Health Organization. <http://www.who.int/publications/2004/924154628x.pdf>.
- Wissink, I. B., Van Vugt, E., Moonen, X., Stams, G. J. J. M., & Hendriks, J. (2015). Sexual abuse involving children with an intellectual disability (ID): A narrative review. *Research in Developmental Disabilities, 36*, 20-35. doi:10.1016/j.ridd.2014.09.007.
- Wurtele, S. K. (2008). Behavioral approaches to educating young children and their parents about child sexual abuse prevention. *The Journal of Behavior Analysis of Offender and Victim Treatment and Prevention, 1*(1), 52-64. <https://doi.org/10.1037/h0100434>
- Wurtele, S. K., Kvaternick, M., & Franklin, C. F. (1992). Sexual abuse prevention for preschoolers: A survey of parents' behaviors, attitudes, and beliefs. *Journal of Child Sexual Abuse, 1*(1), 113-128. https://doi.org/10.1300/J070v01n01_08
- Wurtele, S. K., Melzer, A. M., & Kast, L. C. (1992). Preschoolers' knowledge of and ability to learn genital terminology. *Journal of Sex Education and Therapy, 18*(2), 115-122. <https://doi.org/10.1080/01614576.1992.11074045>
- Wurtele, S. K., Moreno, T., & Kenny, M. C. (2008). Evaluation of a sexual abuse prevention workshop for parents of young children. *Journal of Child & Adolescent Trauma, 1*(04), 331-340. doi:10.1080/19361520802505768

- Wurtele, S. K., & Owens, J. S. (1997). Teaching personal safety skills to young children: an investigation of age and gender across five studies. *Child Abuse & Neglect*, 21(8), 805-814. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(97\)00040-9](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(97)00040-9)
- Xie, Q. W., Qiao, D. P., & Wang, X. L. (2016). Parent-involved prevention of child sexual abuse: a qualitative exploration of parents' perceptions and practices in Beijing. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 999-1010. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0277-5>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin yayıncılık.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yüksel, F., & Koçtürk, N. (2020). Child sexual abuse in preschool age: Victims, perpetrators and familial risk factors. *Children and Youth Services Review*, 117, 105297. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105297>
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, U., Şar, V., Öztürk, M., Kara, M. E., & Alyanak, B. (2001). Çocukluk döneminde ihmal ve istismarın olası sonuçlarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.